

göre münakaşa etmiş, tâli yapı katlarını da bu iki safhaya dağıtmıştır. I a'nın yangınla sona erdiği ve bu enkazın üstüne I b'nin kurulduğu bildirilmiş ve III. medeniyetle Hitit katlarının birbirine olan münasebeti üstünde durulduktan sonra, Boğazköy'deki Hitit medeniyetinin tâli safhaları ayrı ayrı gözden geçirilmiştir.

En son olarak Alacahöyük üstünde durulmuş ve ünlü mezarların M. ö. 2300-2000 yılına ait olduğu söylenmek suretiyle, bugüne kadar teklif edilen ciddi tarihlere bir yenisi daha eklenmiş oldu. *Schaeffer*, kiral mezarlarının III. Troia ile çağdaş olduğunu, bilhassa belirtmiş ve ayrıca beşinci yapı katında görülen yangının II. Troia'nınki ile çağdaş olduğunu ve mezarların daha üstte bulunduğunu, çizdiği kesitlerle de isbata çalışmıştır. Alaca'da III. yü. Alışar'da I a'yı, Troia'da II. katı 2400 veya 2300'de ortadan kaldıran yangın felâketi, bütün Önasya memleketlerinde müşterektir; hatta Mısır'ın Eski Devleti'de buna kurban gitmiştir. Alaca'da bu felâketten sonra, bir aksi tesir halinde parlıyan yüksek medeniyeti kiral mezarları ile, II katın monümental binaları temsil etmiştir. Troia bahsinde de açıkladığı gibi, *Schaeffer*'e göre Alacahöyük mezarları, III. Tarsus, Alışar'ın I b, Tepe-Hisar'ın III., Eski Ugarit'in 3'ü ve Tel-Ahmar'ın hypogaeum'u ile çağdaştır; hatta Boğazköy'ün V. katı da bu safhaya kadar yükseltilmiştir.

Konferansçı Alaca'nın Hitit katlarını ilk raporlara göre tasnif etmiş, başlangıç ve devamını alıştırdığımızdan farklı olarak ele almıştır.

Schaeffer'in birbirinden esaslı surette farklı olan ve muhtelif kültür bölgelerini temsil eden merkezleri topluca ele alması, ve bilhassa yangın ve zelzele katları üstünde büyük bir dikkat ve titizlikle durması, konferanslarından azami derecede faydalanmamızı sağlamıştır. Ayrıca henüz kesin raporları yayınlanmayan kazıların bütün malzemesini görmek imkânına sahip olan mütehassıslarımızın da bu münakaşalı konferanslara katılmış olmaları, üç gün süren ciddi bir kollegium havasının esmesini sağlamıştır. Böylece konferansçı bütün Anadolu ve Önasya kültürlerinin mukayeseli stratigrafileri bahsinde ileri sürülen görüşleri tahlil etmek imkanını bulmuş ve buradaki çalışmalardan duyduğu hazı tekarrulamaktan zevk aldığını, yeni bir çok şeyler öğrendiğini, Türkçe neşriyatın iki dille yapılmasını temenni ettiğini bildirmiştir.

TAHSİN ÖZGÜÇ

R. J. BRAIDWOOD'UN KONFERANSI

Şikago Şarkiyat Enstitüsü'nün Amik Ovasındaki kazılarına arkeolog olarak iştirak eden ve burada açığa çıkarılan ilk kültürler üstünde çalışan *R. J. Braidwood*, 1947 yılının Aralık ayında Irak'a giderken Ankara'ya uğramış, mütehassıslarımızla ve bilhassa kendi sahası üstünde uğraşanlarla meslekî görüşmelerde bulunmuştur. Bundan başka, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde henüz yayınlanmayan ve ilim dünyasının sabırsızlıkla beklediği Amik Ovası kazılarının ışığa çıkardığı ilk medeniyetler hakkında münakaşalı bir konferans vermiştir.

Braidwood bu konferansında Amik Ovası kültürlerinin bir tablosunu çizmiş

Karagalinka ırmağı kıyısındaki Şaman mezarından çıkarılan altın taç.

ve bunları başlangıçtan «Neolitik safhadan» Orta Çağlara kadar takip etmiştir. Konuşmasını bilhassa *Tel-el-Cüdeyde*'de sağlanan stratigrafiye inhisar ettiren mütehasısı, yalnız başlangıçtan «Neolitik medeniyetten» M. ö. 2000 yılına, yani, IX. tabakanın sonuna kadar devam eden kültürler üstünde durmuş ve her birinin esas vasıflarını ayrı ayrı izah etmiştir. Bunların çoğu, Anadolu arkeolojisinde ihtisaslaşanlara yeni olmamakla beraber, *Braidwood*'un ince metodu, tasnifteki titizliği, problemlere vukufu, teknik ve şekil değişikliklerini sezışteki mahareti, mukayeselerindeki isabeti ve hele, laboratuvar mesaisine dayanan usulü tamamen yenidir.

XIV. den IX. ya kadar inen bu kültür katları A'dan J'ye kadar olmak üzere, on tâli safhaya bölünmüştür. Tepeye doğru gidildikçe üç tâli seviyeye ayrılan XIII. kattan önce ve çanak çömleğine göre iki safhalı olan XIV. ile XIII. arasında karanlık/şüpheli bir tabaka daha mevcuttur ki, bunu *Tel-Kurdu* kazısı aydınlatmaktadır. Bir köy medeniyetini temsil eden A safhası, ana toprak üstüne kurulmuş olup, koyu renkli ve perdahlı bir çanak çömlek nevi ile karakterlenmektedir. Bunun tekâmülü olan B'de ise, Kuzey Mezopotamya'daki ilk medeniyetleri en iyi temsil eden *Tel-Hassuna* ile bir münasebet vardır. Suriye-Çukurova «Syro-Cilician» medeniyetleri olarak adlanan bu safhaların üçüncüsünde, yani C'de *Tel-Halaf* kültürünün ilk tesiri görülmektedir. Bunu *Hassuna* üstünden *Tepe-Sialk*'a kadar genişletmek daima mümkündür. Mahallî *Tel-Halaf*'dan *El-Ubeid*'e intikal D'de olmuştur. Kuzey Mezopotamya'daki *El-Ubeid*'in ikinci/geç safhası kendisini E'de ve büyük ölçüde göstermiştir. Buraya kadar devamlı bir tekâmül takip eden kültürlerde, ilk kesin değişiklik F'de, yani *Uruk* medeniyetine ait asarın görülmesiyle başlar. Bundan sonraki tekâmülde gene esaslı bir değişiklik yoktur.

Konferansçı, Hatay'ın Çukurova'ya bakınca, Doğu tesirlerine daha çok açık olduğunu ve bu tesirlerin aşağıdan yukarıya doğru arttığını belirtmiştir. Ayrıca *Braidwood*, Hatay-Çukurova'daki bu ilk köy medeniyetlerinin Anadolu ve Ege'ye yayılan medeniyetin beşğini teşkil ettiğini de sözlerine eklemiştir. XII. tabaka çerçevesine giren G safhası *Mısır*'ın *birinci hanedanıyla* Mezopotamya'nın *Cemdet-nasr* medeniyeti ve ilk inkitadan sonraki yerli kültürün kaynaştığı, kronoloji imkânlarının arttığı bir seviyeyi temsil etmektedir. Hâfir ilk defa bu safhayı nisbî rakamlarla « 3500 - 3000 » ifade etmeği denemiştir. XI. tabakaya tekabül eden H safhası, yeni bir geleneğin örneğini vermektedir. Burada yerli an'anesinin devamı bariz olmakla beraber, İç Anadolu'dan gelen tesirlerin derecesi de pek aydındır. Anadolu kronolojisi münasebetiyle *K. Bittel* ve bizim de üstünde sık sık durduğumuz bu kata *Braidwood*, 3000 - 2600 yılını teklif etmiş, ve kırmızısiyah astarlı kapların üstünlüğünü belirtmiştir¹. X. katın I. safhasında « 2600-2300 » H ananesi devam etmekle beraber, *Til-Barsip* üstünden gelen tesirler de küçümsenmeyecek bir ölçüdedir. IX. ya tekabül eden J'nin en büyük önemi, *Troia* ve İç Anadolu'dakilere benziyen çift kulplu bardaklara « *depas amphiky-*

1 Alishar'daki I a medeniyetinin bahis konusu olduğu bu safhaya ait malzemenin iyice yayılması, Anadolu'dakileri tarihlendirme bakımından çok işimize yarıyacaktır. Bununla beraber, burada yeri gelmişken bu safhanın İç Anadolu'da Kalkolitik medeniyetin en son safhasına ve hele Bakır Çağının ilk ve orta katlarına tekabül ettiğini; Anadolu'da bunun altında da daha eski bir medeniyet ve yapı katlarının varlığını belirtmeliyim.

pellon » sahip olmasıdır. Bunlar konferansaçının bu safha için teklif ettiği «2300-2000» tarihini — kelimenin tam manasıyla — doğrulamaktadır. Bu katta nemli iken düzeltilmiş çanak çömlekle, boyalılar pek boldur.

Bundrn sonra konferansçı İran - Suriye - Mısır ve Anadolu'nun ilk köy kültürleri üstünde durmuş, çeşitli soruları cevaplandırmış ve karanlık noktaların aydınlanması yoluna girilerek, Anadolu kronolojisi bahsinde bir adım daha ileriye gidilmiştir.

TAHSİN ÖZGÜÇ

TÜRKİSTAN'DA VE ALTAYLAR'DA SON YILLARDA YAPILAN ARKEOLOJİ ARAŞTIRMALARI

Türkistan'ın Buhara, Hive, Fergane ve Yedisu ülkelerinde ve Altaylar'da son on yıl içinde yapılan arkeoloji araştırmalarının sonuçları Sovyet arkeoloji dergilerinde arka arkaya haber verilmektedir. Çok kısa raporlar halinde verilen bu haberlerde bile Türk siyasi ve kültür tarihini ilgilendiren önemli yeni bilgilere rastlanmaktadır.

Yedisu'da Talas, Çu, Sarısu ve İli ırmakları boylarında yapılan arkeoloji araştırmalarını idare eden arkeolog ve tarihçi A. N. Bernştam tarafından yayınlanan raporlara göre (Krat. Soob. İMK, IV) Bigöl çevresinde Berkkarın denilen yerde 31 kurgan açılmıştır. Bunlardan elde edilen ölü hedyelerine (kapkacaklar, çanak kırıkları, altından yapılmış süs eşyası, demir bıçak, arslan resimleri bulunan kemer tokaları v. b. kültür kalıntılarına) göre bu kurganları bırakan kavim güneşe, aya, yıldızlara ve kuyruklu yıldızlara tapmış olduğu açıkca anlaşılmaktadır. Bu mezarlar M. ö. III. ve M. s. II. yüzyıllar arasında ait sanılmaktadır. Bu mezarların çoğu soyulmuştur. VIII.-IX. yüzyıllara ait bir islâm kasabası haresinde bulunan şamdanlardan bir tanesi bu eski mezarlardan birinde bulunmuştur ki VII.-IX. yüzyıllarda soyguncular tarafından bırakıldığında şüphe yoktur.

Eski Çin kaynaklarının ve Rubruk'un verdiği haberlere dayanarak şehir ve kasaba harabeleri aranırken Döngen Karatal denilen yerde eski Kıyalık harabesi bulunmuştur. 1253 yılında Rubruk bu şehirde bulunmuştu. Rubruk'un zikrettiği Ekvius şehrinin harabesi de Çingeldi denilen yerde, İli ırmağının sağ kıyısında meydana çıkarılmıştır. Bu kent Karlukların merkezi idi. A. N. Bernştam, kazıların verdiği neticelere göre, burada yerleşik yaşamış olan halkın çoğunluğunu Türklerin, az kısmını da İranlı kolonistlerin teşkil ettiğini söylüyor; İli ırmağının sol kıyısında bulunan binlerce kurgan ve hüyüklerin VI.-VIII. yüzyıllarda bu yerlere hâkim olan Kök Türklerin Dolu boyuna ait olduğu kabul ediyor.

Talas kıyısında kazılan 8 kurgandan 7 tanesi katakomblar olup bunların milâdın birinci yüzyılına ait Hun mezarları olduğu anlaşılmıştır. Katakombları kazmak için kullanılan aletin bugünkü Kırgızların kullanmakta oldukları «şot» denilen kazmaya benzeyen alet olduğu duvarda bıraktığı izlerden anlaşılmaktadır. Katakomblarda, ölü hediyesi olarak, yemek hazırlamak ve hamur açmak için